

КИЇВСЬКИЙ МІСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Б.Д. ГРІНЧЕНКА

ОЛЕКСАНДР КОЧЕРГА

ФАКТОРИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я І ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ

Київ
2004

Київський міський педагогічний університет імені Б.Д. Грінченка

ОЛЕКСАНДР КОЧЕРГА

Фактори психічного здоров'я і творчий розвиток дитини

Київ
2004

ББК 88.8
К 75

Рецензенти:

В.В. Клименко,

завідувач лабораторії вікової фізіології та шкільної гігієни Інституту психології АПН України ім. Г.С.Костюка, доктор психологічних наук, професор;

І.А. Слободянюк,

декан соціально-гуманітарного факультету КМПУ ім. Б.Д.Грінченка, кандидат психологічних наук, доцент;

І.М. Маруненко,

завідувач кафедри вікової анатомії і фізіології КМПУ ім. Б.Д.Грінченка, кандидат біологічних наук, доцент

Кочерга О.

К-75

Фактори психічного здоров'я і творчий розвиток дитини. – К.: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2004. – 148 с.

У навчальному посібнику розглянуті перші роки життя дитини, її розвиток в період дошкільного дитинства та навчанні її у початковій школі в співвідношенні зі станом її психічного здоров'я та впливом його на розвиток творчих її здібностей. "Початок — то половина справи", — говорить народна мудрість. Ось чому дошкільний період і період молодшого школяра є базою для здоров'я дитини яке допоможе їй в реалізації творчих здібностей у наступні роки її навчання. Розглядаються основні чинники психічного здоров'я та можливі шляхи їх гармонізації і зміцнення здоров'я дитини в перше десятиліття.

Вчителям, вихователям, практичним психологам, батькам і всім тим, хто цікавиться проблемами розвитку творчості.

Навчальний посібник для фахівців дошкільної і початкової освіти, психологів, соціальних педагогів.

ББК 88.8

Присвячуємо світлій пам'яті
Астрід Ліндгрен,
яка так любила, розуміла і наполегливо
захщицала світ ДИТИНСТВА

"Нехай мене не запевняють, що враження
дитинства і юності не залишають слід на
всьому людському житті".
Й.В. Гете

ВСТУП

Сучасний етап суспільного розвитку поставив перед школою та освітою взагалі принципово нове завдання — виховання особистості в умовах демократизації суспільних інститутів. Тобто забезпечення кожному учневі таких умов за яких могли б найкращим чином реалізуватись його потенційні можливості. Отже в центрі освітнього процесу мусить стояти дитина як головна мета діяльності вчителя.

Державними національними програмами освіти передбачене докорінне реформування концептуальних засад освіти і спрямування зусиль держави на розкриття таланту і розвитку творчих здібностей підростаючого покоління. Звідси випливає і мета діяльності кожного освітнього закладу незалежно від рівня акредитації:

- 1) допомогти учневі перетворити задатки на творчі здібності за умов активного розвитку дослідницьких здібностей;
- 2) зміцнювати здібності і розширювати їх коло, щоб створити умови для синтезу нового діючого механізму людини - її таланту;
- 3) розвивати талант і створювати умови, що талант із потенційного стану перетворився на діючий механізм творчості.

Реформування системи освіти має на меті, крім технологічних змін, зменшення навантажень, що негативно діють на дитину та на її психіку. Дослідження показують, що сумарне навантаження на нервову систему учня в школі і вдома дуже велике. Зайнятий підготовкою чисельних завдань, учень починає жити безладним життям, яке супроводжується гіподинамією, порушенням режиму травлення, скороченням тривалості сну і відпочинку, за що розраховується потім фізичним неблагополуччям. Протягом року накопичуючись ці несприятливі зрушення в організмі дитини можуть викликати розвиток хронічних захворювань, нервово-функціональних та психічних розладів, а це в свою чергу буде блокувати розвиток таланту дитини.

Ось чому створена шкільна психологічна служба головним пріоритетом своєї діяльності мусить обрати стан *психічного здоров'я* дитини. Отже, психічне здоров'я і є метою практичної психологічної роботи в той час, як психічний та особистісний розвиток дитини є умовою, засобом досягнення цього здоров'я.

Здоров'я людини — одна з глобальних проблем людства. У Статуті Всесвітньої організації охорони здоров'я визначено, що здоров'я — це стан повного фізичного, психічного й со-

ціального добробуту, а не тільки брак захворювань або фізичних дефектів.

Пошуки способів зміцнення здоров'я дітей особливо актуалізувалися в наш час, сповнений постійних стресів, хвилювань, негараздів. Надто важливо, на наш погляд, зміцнити здоров'я людини на ранніх етапах життя, — насамперед у початковій школі. Адже тільки здорова дитина зможе в майбутньому реалізувати свій талант.

Дослідження останнього часу доводять, що талант — не елітарне явище, як вважалося колись традиційною психологією, а закономірний процес розвитку душі й тіла дитини.

Основою навчального процесу в початковій школі є гармонійний розвиток тіла й душі, тобто умов психічного здоров'я і творчості дитини в майбутньому.

Психічне здоров'я — досить нове поняття. Воно поки ще мало вживане в наукових працях та серед освітян. Наші дослідження дають підставу визначити деякі критерії психічного здоров'я, а саме:

- відсутність виражених психічних порушень;
- наявний певний резерв сил людини, завдяки якому вона може подолати несподівані стреси або ускладнення;
- стан рівноваги між людиною і навколишнім світом, гармонія між ними та суспільством, співіснування уявлень окремої людини з уявленнями інших людей про об'єктивну реальність.

Останнім часом гармонія душі й тіла порушується рядом негативних факторів (фактор /лат. той, що робить/ - умова, рушійна сила, причина будь-якого процесу, істотна обставина в якомусь процесі, явищі; чинник).

Серед них, виділяють такі як:

- 1) початок і перші роки життя;
- 2) стан на межі норма-патологія;
- 3) негаразди у родинних взаєминах та стосунках;
- 4) вплив авторитарного учителя ("учителька перша моя");
- 5) страхи дітей;
- 6) порушення психогігієнічних основ навчального процесу;
- 7) порушення оптимумів навчальної діяльності;
- 8) порушення гармонії творчих здібностей;
- 9) гіподинамія;
- 10) недостатній рівень енергопотенціалу.

Розглянемо детальніше кожний із них.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Початок і перші роки життя.....	4
Психічний стан на межі норма –патологія.....	41
Негаразди у родинних взаємовідносинах та стосунках.....	42
Вплив першого вчителя (“учителька перша моя”).....	56
Дитячі страхи, неврози, темперамент.....	72
Порушення психогігієнічних основ навчального процесу.....	83
Порушення оптимумів навчальної діяльності.....	94
Порушення гармонії творчих здібностей.....	109
Гіподинамія.....	121
Енергопотенціал – природний генератор творчості.....	130
Епілог.....	142
Список використаних джерел.....	144

Науково-методичне видання

ФАКТОРИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я І ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ

Кочерга Олександр Васильович,

декан факультету підвищення кваліфікації, завідувач кафедри дошкільної і початкової освіти Київського міського педагогічного університету імені Б.Д. Грінченка, кандидат психологічних наук.

Автор трьох навчальних посібників з проблем загальної та вікової психології, п'ятдесяти статей в різних наукових та методичних виданнях, тренер та експерт Міжнародної програми "Читання і письмо для розвитку критичного мислення".

Коло наукових інтересів охоплює психологію творчості, когнітивну та генетичну психологію, проблеми раннього розвитку дітей, становлення особистості.

Рекомендовано до друку
науково-методичною радою
КМПУ імені Б.Д. Грінченка
Протокол № 7 від 19 квітня 2004 р.

Відповідальна за випуск
Іванюк І.А.

Редактор
Бондаренко Г.П.

Верстка та дизайн
Нестерчук О.М.

Підписано до друку 16.07.2004 р.; папір офсетний; друк різнографічний; наклад 200 прим.

Видавництво Київського міського педагогічного університету імені Б.Д. Грінченка
02152, м. Київ, пр-т П. Тичини, 17